

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum recte virtutes distinguantur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

magna virtutis, qui potest multa facere. Et hoc modo quantitas per accidens potest attribui qualitatibus animæ, scilicet scientiis & virtutibus. Sed tamen hoc interest inter scientiam & virtutem, quia de ratione scientiæ non est quod se extendat in actum respectu omnium obiectorum. Nō enim est necesse quod sciens omnia scibilia cognoscat, sed de ratione virtutis est, quod in omnibus virtuose se agat. vnde scientia potest augeri vel secundum numerum obiectorum, vel secundum intensionem eius in subiecto, virtus autem vno modo tantum. sed considerandum est, quod eiusdem rationis est, quod aliqua qualitas in aliquid magnum possit, & quod ipsa sit magna, sicut ex supradictis patet, vnde etiam magnitudo perfectionis potest dici magnitudo virtutis.

AD XI. dicendum, quod motus augmenti charitatis reducitur ad alterationem, non secundum quod alteratio est inter contraria, prout est tantum in sensibilibus & in sensibili parte animæ, sed prout alteratio & passio dicitur secundum receptionem & perfectionem, sicut sentire & intelligere est quoddam pati & alterari. Et sic distinguit Philof. alterationem, & passionem in secundo de Anima.

AD XII. dicendum, quod Deus auget charitatem, non nouam charitatem infundendo, sed eam quæ præexistebat perficiendo.

AD XIII. dicendum, quod sicut actus egrediens ab agente potest causare virtutem acquisitam propter impressionem virtutum actiuarum in passiuus, vt supradictum est: ita & potest eam augere.

AD XIV. dicendum, quod charitas & aliæ virtutes infusæ non augentur actiue ex actibus, sed tantum dispositiue & meritorie, vt dictum est: nec tamen oportet quod quilibet actus perfectus correspondeat quantitati virtutis. non enim oportet, quod habens charitatem semper operetur secundum eorum posse charitatis: vsus enim habituum subiaceret voluntati.

AD XV. dicendum, quod ratio virtutis non consistit in superlacione quantum ad se, sed quantum ad finem obiectum: quia per virtutem ordinatur homo ad vltimum potentia, quod est bene operari. vnde Philof. dicit 7. Phisic. quod virtus est dispositio perfecti ad opumtum: tamen ad hoc optimum aliquis potest esse magis vel minus dispositus. Et secundum hoc, virtus recipit magis vel minus. Vel dicendum, quod vltimum non dicitur simpliciter, sed vltimum specie, sicut ignis est specie subtilissimū corporum & homo dignissima creaturarum: & tamen vnus homo est dignior altero.

AD XVI. dicendum, quod ratio virtutis non consistit in indiuisibili secundū se, sed rōne sui subiecti, inquantū quatit mediū. Ad quod quærendū potest aliquid diuersimode se hēre, vel peius vel melius. Et tñ ipsum mediū non est oīno indiuisibile, hē. n. aliquam latitudinē. sufficit. n. ad virtutem quæ appropinquat ad mediū, ut dicitur 2. Ethicorum. Et propter hoc vnus actus altero virtuosior dicitur.

AD XVII. dicendum, quod virtus charitatis est infinita ex parte Dei vel finis: sed ad illū infinitum charitas finite disponit, unde potest magis vel minus esse.

AD XVIII. dicendum, quod non omne perfectum est perfectissimum: sed solum illud, quod est in ultimo actualitatis. Et ideo nihil prohibet quod est perfectum secundum virtutē, adhuc magis perfici.

ARTICVLVS XII. Vtrum virtutes inter se distinguantur.

¶ Vodecimo quæritur de distinctione virtutum. Moralium enim recipiunt speciem ex fine. Si igitur virtutes distinguantur secundum speciem, oportet hoc sit ex parte finis. Sed non ex parte finis primi, quia sic essent infinitæ virtutes secundum speciem. ergo ex parte finis vltimi. Sed finis virtutum est vnus tantum, scilicet Deus sine finis. ergo est vna tantum virtus.

¶ 2 Præ. Ad vñ finē peruenitur vna operatio: vna aut operatio est ex vna forma. ergo ad vñ finē ordinat hō per vñ formam. Finis aut hominis est vnus. scilicet felicitas. ergo & virtus quæ est forma, per quam hō ordinatur ad felicitatem, est vna tantum.

¶ 3 Præ. Formæ & accidentia recipiunt numerum in materia, vel subiectū. Subiectū aut virtutis est anima, vel potentia animæ. ergo vñ. quod virtus sit vna tantum, quia anima est vna, vel saltem, quod virtutes non excedant numerum potentiarum animæ.

¶ 4 Præ. Habitus distinguuntur per obiecta, scilicet & potentia: cum ergo virtutes sint quidam habitus, vñ quod eadem sit rō distinctionis virtutū, & potentiarum animæ, & sic virtutes non excedunt numerum potentiarum animæ. Sed dicendum, quod habitus distinguuntur per actus, & non per potentias.

¶ 5 Sed cōtra, Principiata distinguuntur in principia, & non eodē modo, quia ab eodē res habent esse, & naturam. Sed habitus sunt principia actuum. ergo magis distinguuntur actus penes habitus, quod eorum.

¶ 6 Præ. Virtus necessaria est ad hoc, quod homo ordinatur ad id, quod est vltimum per modum nature. Et virtus, ut Tullius dicit, habitus in modum nature & cōsentaneus. Ad id igitur ad quod ipsa potentia naturaliter inclinatur, nō idem hō virtute sed voluntate hōis nō aliter inclinatur ad vltimū finē, ergo circa vltimū finē nō est necessarius homini aliquis habitus virtutis: pp quod nec Philosophi possunt assignare quos virtutes quarum obiectum esset felicitas nec ergo nos debem⁹ ponere aliquas virtutes Theologicas, cuius obiectū sit Deus, qui est vltimus finis.

¶ 7 Præ. Virtus est dispositio perfecti ad optimum: sed fides, & spes imperfectione quādam impeditur, quia fides est de non visis, spes de non habitis, propter quod. Cum uenerit quod perfectum est, euacuat quod ex parte est, ut dicitur 1. Corin. 13. ergo habitus & spes non debent poni virtutes.

¶ 8 Præ. Ad Deum non potest aliquis ordinari, nisi per intellectum, & affectum: sed fides insufficienter ordinat intellectum hominis in Deum, etiam affectum ad Deum. ergo præter fidem, & charitatem non debet poni spes virtus Theologica.

¶ 9 Præ. Id quod est generale omni virtuti, nō debet poni spālis virtuti: sed charitas vñ esse cōis omnibus virtutibus, quia ut dicit Aug. in lib. de Moribus Ecclesiæ, Nihil aliud est virtus, quod ordo amoris, ipsa est charitas dī esse forma omnium virtutum. ergo nō debet poni vna specialis virtus inter Theologicas.

¶ 10 Præ. In Deo nō solū cōsiderat virtutes, quod respicit fides, vel sublimitas quæ respicit spes, quod beatitas quæ respicit charitas, sed sunt plura alia quod Deo attribuantur, ut sapientia, potentia, & hmoi. ergo videtur quod sit, vel vna tñ virtus Theologica, quæ omnia illa unum sunt in Deo, vel quod sint totæ virtutes Theologicas, quod sunt quæ attribuantur Deo.

¶ 11 Præ. Virtus Theologica est, cuius actus immutabile dicitur.

Lib. 2. ec. 57. & 58. tom. 2.

In corp. art.

In corp. art.

Lib. 7. Phisic. ec. 17. & 18. tom. 2.

Lib. 2. Ethic. ec. 6. tom. 5.

D. 313.

diate ordinatur in Deum: sed plura alia sunt talia sicut sapientia, quæ contemplatur Deum, timor qui teneretur ipsum, religio quæ colit eum. ergo non sunt tantum tres virtutes Theologicae.

¶ 12 Præ. Finis est rō corū quæ sūt ad finē: habitus igitur virtutū. Theologicis quibus hō recte ordinatur ad Deū, vř superflūū ponere alias virtutes.

¶ 13 Præ. Virtus ordinatur ad bonū, est. n. virtus que bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: sed bonum est tantum in voluntate, & in appetitua parte. & sic videtur q̄ non sint aliqua virtutes intellectuales.

¶ 14 Præ. Prudētia est q̄dā virtus intellectualis: ipsa autem ponitur inter morales. ergo vř q̄ morales virtutes non distinguuntur ab intellectualibus.

¶ 15 Præ. Sciētia moralis nō tractat nisi moralia. Tractat autē sciētia moralis de virtutib. intellectu- libus. ergo virtutes intellectuales sunt morales.

¶ 16 Præ. Id. quod ponit in definitione alicuius, nō distinguitur ab eo: sed prudentia ponit in definitione virtutis moralis. Est. n. virtus moralis habitus electivus in medietate consistēs determinata sibi rectam rationem, vt dicitur 2. Ethic. Ratio. n. agibilem est prudētia, vt dicitur 6. Ethic. ergo mo- rales virtutes non distinguuntur a prudentia.

¶ 17 Præ. Sicut prudētia p̄inet ad cognitionē pra- cticā, ita & ars: sed p̄ter artem nō sunt aliqui habi- tus in opposita parte ordinati ad operandū arti- ficialia. ergo pari rōne nec præter prudentiam, sunt aliqui habitus virtuosī in appetitu ad operandū agi- bilia: & ita vř q̄ non sint aliqua virtutes morales distinctæ a prudentia. Sed dicendum, q̄ ideo arti non respondet aliqua virtus in appetitu: quia appetitus est singularium, ars autem vniuersaliū.

¶ 18 Sed contra. Arist. dicit 2. Ethic. q̄ ira semper est circa singularia: sed odīū est ēt vniuersaliū, habemus. odīo oē latronū genus, odīū autē ad appe- titū p̄inet. ergo appetitus est respectu vniuersaliū.

¶ 19 Præ. Vnaquæq; potentia naturaliter tendit in suū obiectū; obiectum autem appetitus est bonū apprehensum. ergo appetitus naturaliter tendit in bonū ex quo est apprehensum: sed ad apprehen- dendum bonum sufficienter nos perficit pruden- tia. ergo præter prudentiam nō est necessariū nos habere aliquam virtutem aliam moralem in appe- titu. cum ad hoc sufficiat inclinatio naturalis.

¶ 20 Præ. Ad virtutē sufficit cognitio & operatio: sed vtrūq; horū h̄ per prudentiā. ergo p̄ter pruden- tiam nō oportet ponere alias virtutes morales:

¶ 21 Præ. Sicut appetitui habitus distinguuntur pe- nes obiecta, ita & habitus cognoscitiui: sed de om- nibus moralibus est vnus habitus cognoscitiuus, vel sciētia moralis circa oīa moralia, vel ēt pruden- tia. ergo & vna tū est in appetitu virtus moralis.

¶ 22 Præ. Ea quæ conueniunt in forma & differ- runt solum in materia, sunt vnum secundum spe- ciem: sed omnes virtutes morales conueniunt se- cundum id, quod est formale in eis, quia in om- nibus est medium acceptum secundum rationē rectam, non autem differunt nisi penes materias. ergo non differunt specie, sed numero tantum.

¶ 23 Præ. Ea quæ differunt specie non denomi- nantur adiuicem: sed virtutes morales denomi- nant se inuicem: quia vt Aug. dicit, oportet quod iustitia sit fortis & temperata, & temperantia iusta & fortis, & sic de alijs. ergo virtutes non distin- guuntur ad inuicem.

¶ 24 Præ. Virtutes Theologicae & Cardinales sunt principales q̄ morales: sed virtutes intellectu-

A non dñr Cardinales neq; Theologicae. ergo nec morales debēt dici Cardinales quasi principales.

¶ 25. Præ. Tres ponitur antine partes. ratiōnalis, irascibilis, & cōcupiscibilis. ergo si sunt aliqua virtutes principales. videtur, quōd sint tres tantū.

¶ 26. Præ. Aliæ virtutes vñr istis principales, sicut est magnanimitas, q̄ operatur magnū in oī- bus virtutib. vt dī 4. Ethic. & humilitas, q̄ est custos virtutū: mansuetudo ēt vř esse principalior, quā fortitudo, cū sit circa irā à qua denominatur iras- cibilis: liberalitas, & magnificentia, quæ dant de suo, videntur esse principales, quā iustitia, quæ reddit alteri debitum. ergo istæ non sunt virtutes Cardinales, sed magis alia.

B ¶ 27. Præ. Pars non distinguitur a suo toto: sed alia virtutes ponuntur a Tullio partes istarū qua- tuor. scilicet prudētie, iustitię, fortitudinis, & tēperatię: ergo sūt alię virtutes morales nō distinguuntur ab istis, & sic videtur virtutes nō recte distingui.

Sed contra est, q̄ 1. Cor. 13. dicitur. Nunc autē manent fides, spes, Charitas tria hæc. & Sap. 8. Sobrietatē, & prudentiā docet, & iustitiā virtutem.

RESPON. Dicendū, q̄ vnumquodq; diuersifica- tur secundum speciem, secundum id, quod est formale in ipso. Formale autē in vnoquoque est id, quod est completium definitionis eius. vlti- ma enim differētia cōstituit speciem, vnde per cā differt definitum secundum speciem ab alijs: & si ipsa sit multiplicabilis formaliter s̄m diuersas rō- nes, definitū in species diuersas diuiditur s̄m ip- sius diuersitatē. Illud autē qd est cōpletium, & vlti- mū formale in definitione virtutis, est bonū. nā virtus vniuersaliter accepta sic definit. Virtus est, q̄ bonū facit habentē, & opus eius bonū reddit, vt patet in lib. Ethic. vnde & virtus hominis, de-

C qua loquimur, oporet q̄ diuersificetur secundū speciem: secundum q̄ bonū ratione diuersificatur. Cū autē homo sit homo inquantū rationalis est, oportet hominis bonū esse eius, quod est aliqua liter rōnale. Rationalis autē pars siue intellectiua cōprehendit & cognitiuā, & appetitiuā. Pertinet autē ad rōnalem partē non solū appetitus, qui est in ipsa parte rationali cōsequens apprehensionē intellectus, qui dī voluntas: sed ēt appetitus, qui est in parte sensitiua hominis, & diuiditur per iras- cibilem & concupiscibilem. Nam ēt hic appeti- tus in hoīe sequitur apprehensionem rōnis, in- quantum imperio rōnis obedit, vnde & partici- pare dī aliquantū rōnem. Bonū igitur hominis est, & bonū cognitiuæ, & bonū appetitiuæ partis non autē secūdū eandē rōnē vtriq; parti bonum attribuitur. Nā bonū appetitiuę parti attribuitur formaliter. Ipsum. n. bonum est appetitiuæ partis obiectū. sed intellectiua parti attribuitur bonū non formaliter, sed materialiter tū. Nam cogno- scere verū est quoddā bonū cognitiuæ partis, licet sub rōne boni non cōparetur ad cognitiuā, sed magis ad appetitiuā: nā ipsa cognitio veri est quoddā appetibile. oportet igitur alterius rōnis esse virtutē, q̄ pficit partē cognoscitiuā ad cogno- scēdū verū, & q̄ pficit rōnē appetitiuā ad appre- hendēdū bonū. & p̄ hoc Phi. in lib. Eth. distin-

D guit virtutes intellectuales a moralib. & intelle- ctuales dñr quæ perficiunt partē intellectuā ad cognoscēdū verū: morales autē, quæ pficiūt partē appetitiuā ad appetēdū bonū. & q̄ bonū magis cōgrue cōpetit parti appetitiuæ, q̄ intellectuę, pro- pter hoc nomen virtutis cōuenientius, & magis proprie cōpetit virtutib. appetitiuæ partis, quam

E Quæst. dif. S. Thom. K K virtu-

¶ 25. Præ. Tres ponitur antine partes. ratiōnalis, irascibilis, & cōcupiscibilis. ergo si sunt aliqua virtutes principales. videtur, quōd sint tres tantū.

¶ 26. Præ. Aliæ virtutes vñr istis principales, sicut est magnanimitas, q̄ operatur magnū in oī- bus virtutib. vt dī 4. Ethic. & humilitas, q̄ est custos virtutū: mansuetudo ēt vř esse principalior, quā fortitudo, cū sit circa irā à qua denominatur iras- cibilis: liberalitas, & magnificentia, quæ dant de suo, videntur esse principales, quā iustitia, quæ reddit alteri debitum. ergo istæ non sunt virtutes Cardinales, sed magis alia.

B ¶ 27. Præ. Pars non distinguitur a suo toto: sed alia virtutes ponuntur a Tullio partes istarū qua- tuor. scilicet prudētie, iustitię, fortitudinis, & tēperatię: ergo sūt alię virtutes morales nō distinguuntur ab istis, & sic videtur virtutes nō recte distingui.

Sed contra est, q̄ 1. Cor. 13. dicitur. Nunc autē manent fides, spes, Charitas tria hæc. & Sap. 8. Sobrietatē, & prudentiā docet, & iustitiā virtutem.

RESPON. Dicendū, q̄ vnumquodq; diuersifica- tur secundum speciem, secundum id, quod est formale in ipso. Formale autē in vnoquoque est id, quod est completium definitionis eius. vlti- ma enim differētia cōstituit speciem, vnde per cā differt definitum secundum speciem ab alijs: & si ipsa sit multiplicabilis formaliter s̄m diuersas rō- nes, definitū in species diuersas diuiditur s̄m ip- sius diuersitatē. Illud autē qd est cōpletium, & vlti- mū formale in definitione virtutis, est bonū. nā virtus vniuersaliter accepta sic definit. Virtus est, q̄ bonū facit habentē, & opus eius bonū reddit, vt patet in lib. Ethic. vnde & virtus hominis, de-

qua loquimur, oporet q̄ diuersificetur secundū speciem: secundum q̄ bonū ratione diuersificatur. Cū autē homo sit homo inquantū rationalis est, oportet hominis bonū esse eius, quod est aliqua liter rōnale. Rationalis autē pars siue intellectiua cōprehendit & cognitiuā, & appetitiuā. Pertinet autē ad rōnalem partē non solū appetitus, qui est in ipsa parte rationali cōsequens apprehensionē intellectus, qui dī voluntas: sed ēt appetitus, qui est in parte sensitiua hominis, & diuiditur per iras- cibilem & concupiscibilem. Nam ēt hic appeti- tus in hoīe sequitur apprehensionem rōnis, in- quantum imperio rōnis obedit, vnde & partici- pare dī aliquantū rōnem. Bonū igitur hominis est, & bonū cognitiuæ, & bonū appetitiuæ partis non autē secūdū eandē rōnē vtriq; parti bonum attribuitur. Nā bonū appetitiuę parti attribuitur formaliter. Ipsum. n. bonum est appetitiuæ partis obiectū. sed intellectiua parti attribuitur bonū non formaliter, sed materialiter tū. Nam cogno- scere verū est quoddā bonū cognitiuæ partis, licet sub rōne boni non cōparetur ad cognitiuā, sed magis ad appetitiuā: nā ipsa cognitio veri est quoddā appetibile. oportet igitur alterius rōnis esse virtutē, q̄ pficit partē cognoscitiuā ad cogno- scēdū verū, & q̄ pficit rōnē appetitiuā ad appre- hendēdū bonū. & p̄ hoc Phi. in lib. Eth. distin-

guit virtutes intellectuales a moralib. & intelle- ctuales dñr quæ perficiunt partē intellectuā ad cognoscēdū verū: morales autē, quæ pficiūt partē appetitiuā ad appetēdū bonū. & q̄ bonū magis cōgrue cōpetit parti appetitiuæ, q̄ intellectuę, pro- pter hoc nomen virtutis cōuenientius, & magis proprie cōpetit virtutib. appetitiuæ partis, quam

Quæst. dif. S. Thom. K K virtu-

¶ 25. Præ. Tres ponitur antine partes. ratiōnalis, irascibilis, & cōcupiscibilis. ergo si sunt aliqua virtutes principales. videtur, quōd sint tres tantū.

¶ 26. Præ. Aliæ virtutes vñr istis principales, sicut est magnanimitas, q̄ operatur magnū in oī- bus virtutib. vt dī 4. Ethic. & humilitas, q̄ est custos virtutū: mansuetudo ēt vř esse principalior, quā fortitudo, cū sit circa irā à qua denominatur iras- cibilis: liberalitas, & magnificentia, quæ dant de suo, videntur esse principales, quā iustitia, quæ reddit alteri debitum. ergo istæ non sunt virtutes Cardinales, sed magis alia.

B ¶ 27. Præ. Pars non distinguitur a suo toto: sed alia virtutes ponuntur a Tullio partes istarū qua- tuor. scilicet prudētie, iustitię, fortitudinis, & tēperatię: ergo sūt alię virtutes morales nō distinguuntur ab istis, & sic videtur virtutes nō recte distingui.

Sed contra est, q̄ 1. Cor. 13. dicitur. Nunc autē manent fides, spes, Charitas tria hæc. & Sap. 8. Sobrietatē, & prudentiā docet, & iustitiā virtutem.

RESPON. Dicendū, q̄ vnumquodq; diuersifica- tur secundum speciem, secundum id, quod est formale in ipso. Formale autē in vnoquoque est id, quod est completium definitionis eius. vlti- ma enim differētia cōstituit speciem, vnde per cā differt definitum secundum speciem ab alijs: & si ipsa sit multiplicabilis formaliter s̄m diuersas rō- nes, definitū in species diuersas diuiditur s̄m ip- sius diuersitatē. Illud autē qd est cōpletium, & vlti- mū formale in definitione virtutis, est bonū. nā virtus vniuersaliter accepta sic definit. Virtus est, q̄ bonū facit habentē, & opus eius bonū reddit, vt patet in lib. Ethic. vnde & virtus hominis, de-

qua loquimur, oporet q̄ diuersificetur secundū speciem: secundum q̄ bonū ratione diuersificatur. Cū autē homo sit homo inquantū rationalis est, oportet hominis bonū esse eius, quod est aliqua liter rōnale. Rationalis autē pars siue intellectiua cōprehendit & cognitiuā, & appetitiuā. Pertinet autē ad rōnalem partē non solū appetitus, qui est in ipsa parte rationali cōsequens apprehensionē intellectus, qui dī voluntas: sed ēt appetitus, qui est in parte sensitiua hominis, & diuiditur per iras- cibilem & concupiscibilem. Nam ēt hic appeti- tus in hoīe sequitur apprehensionem rōnis, in- quantum imperio rōnis obedit, vnde & partici- pare dī aliquantū rōnem. Bonū igitur hominis est, & bonū cognitiuæ, & bonū appetitiuæ partis non autē secūdū eandē rōnē vtriq; parti bonum attribuitur. Nā bonū appetitiuę parti attribuitur formaliter. Ipsum. n. bonum est appetitiuæ partis obiectū. sed intellectiua parti attribuitur bonū non formaliter, sed materialiter tū. Nam cogno- scere verū est quoddā bonū cognitiuæ partis, licet sub rōne boni non cōparetur ad cognitiuā, sed magis ad appetitiuā: nā ipsa cognitio veri est quoddā appetibile. oportet igitur alterius rōnis esse virtutē, q̄ pficit partē cognoscitiuā ad cogno- scēdū verū, & q̄ pficit rōnē appetitiuā ad appre- hendēdū bonū. & p̄ hoc Phi. in lib. Eth. distin-

guit virtutes intellectuales a moralib. & intelle- ctuales dñr quæ perficiunt partē intellectuā ad cognoscēdū verū: morales autē, quæ pficiūt partē appetitiuā ad appetēdū bonū. & q̄ bonū magis cōgrue cōpetit parti appetitiuæ, q̄ intellectuę, pro- pter hoc nomen virtutis cōuenientius, & magis proprie cōpetit virtutib. appetitiuæ partis, quam

Quæst. dif. S. Thom. K K virtu-

¶ 25. Præ. Tres ponitur antine partes. ratiōnalis, irascibilis, & cōcupiscibilis. ergo si sunt aliqua virtutes principales. videtur, quōd sint tres tantū.

¶ 26. Præ. Aliæ virtutes vñr istis principales, sicut est magnanimitas, q̄ operatur magnū in oī- bus virtutib. vt dī 4. Ethic. & humilitas, q̄ est custos virtutū: mansuetudo ēt vř esse principalior, quā fortitudo, cū sit circa irā à qua denominatur iras- cibilis: liberalitas, & magnificentia, quæ dant de suo, videntur esse principales, quā iustitia, quæ reddit alteri debitum. ergo istæ non sunt virtutes Cardinales, sed magis alia.

B ¶ 27. Præ. Pars non distinguitur a suo toto: sed alia virtutes ponuntur a Tullio partes istarū qua- tuor. scilicet prudētie, iustitię, fortitudinis, & tēperatię: ergo sūt alię virtutes morales nō distinguuntur ab istis, & sic videtur virtutes nō recte distingui.

Ca. 6. m. f. m. r. ca. 5. 185.

Ca. 2. to. 3.

In li. de in- uisione in oīa. ante f. n. d. b.

In li. cō. in princ. to. 3.

Li. r. in fine illust. to. 3.

UNIVERSITÄTS- BIBLIOTHEK PADERBORN

virtutibus intellectiue, licet virtutes intellectiue sint nobiliores perfectiones quam virtutes morales, vt probatur 6. Ethic. Cognitio aut veri non est respectu omnium vnius rōnis. Alia n. ratione cognoscitur verū necessariū, & verū contingens. & iterum verū necessariū alia rōne cognoscitur, si sit per se notū, sicut intellectu cognoscuntur prima principia, alia rōne si fiat notum ex alio. sicut sūt notæ cōclusiones per scientiā vel sapiētiā circa altissima: in quibus est et alia rō cognoscendi, eo qd ex hac homo dirigitur in aliis cognoscēdis. & similiter circa cōtingentia operabilia nō est eadē rō cognoscēdi ea, quę sunt in nobis, qd dicitur agibilia, vt sūt operationes nostrę, circa quas frequēter cōtingit errare, propter aliquā passiōē, quartū est prudētia, & ea quę sunt extra nos a nobis factibilia in quibus dirigitur aliquis, quorū rectā extimationē passiōes aīe non corrumpunt. & ideo Philo. ponit 6. Ethic. virtutes intellectuales. s. sapiētiā, & scientiā, & intellectuā partē nō s. m. eadē rōnem se habet in omnibus reb. humanis: hmōi aut bonū in tripartita materia queritur. s. in passiōibus irascibilis, & in passiōibus concupiscibilis, & in operationibus nostris, quę sunt circa res exteriores qd veniūt in vsum nostrū, sicut est emptio & venditio, locatio, & cōductio, & hmōi alia. Bonū. n. hominis in passiōib. est, vt sic homo in eis se habeat, qd per earum impetū a rōnis iudicio nō declinet: vnde si aliqę passiōes sunt, qd bonū rōnis natā sint impedire per modū incitationis ad agendū vel profecundū, bonum virtutis precipue cōsistit in quadā refranatione & retractione, sicut patet de tēperantia, quę refrēnat & cōpescit cōcupiscētiā. Si aut passiō nata sit precipue bonū rōnis impedire in retrahēdo, sicut timor, bonū virtutis, circa hmōi passiōē erit in sustinēdo, qd facit fortitudo. Circa res vero exteriores bonū rōnis cōsistit in hoc qd debitā proportionem suscipiat, secundum qd pertinet ad cōcōcationem humanę vitę. & ex hoc imponitur nomē iustitię, cuius est dirigere, & equalitatē in hmōi inuenire. sed cōsiderandū est qd rā bonū intellectiue partē quā appetitiue est duplex. s. bonū qd est vltimus finis, & bonum qd est pp finē, nec est eadē rō vtriusq;. & ideo prater omnes virtutes prædictas s. m. quas homo bonum consequitur in his, qd sunt ad finē, oportet esse alias virtutes s. m. quas homo bene hēt circa vltimū finē, qui Deus est. vnde & Theologica dicuntur, quia Deū habent nō solum pro fine, sed et pro obiecto. Ad hoc autem qd moueamur recte in finē, oportet finē esse & cognitū, & desideratū: desiderū aut finis duo exigit. s. fiducia de fine obtinēdo, qd nullus sapiēs mouet ad id, qd cōsequi nō pōt, & amorē finis, quia nō desideratur nisi amatum. & ideo virtutes Theologicae sunt tres. s. fides, qua Deū cognoscimus, spes, qua ipsū nos obtenturos esse speramus, & charitas, qua eū diligimus. Sic ergo patet, quod sunt tria genera virtutum, Theologicae, intellectuales, & morales, & quodlibet genus sub se plures species se habet.

Ad primū ergo dicēdū, qd moralia recipiūt speciē a finibus proximis: qui tñ non sunt infiniti, si in eis sola differentia formalis cōsideretur: nam finis proximus vniuscuiusq; virtutis est bonū qd ipsa operatur, qd differt ratione, vt ostensum est.

Ad ii. dicēdū, qd ratio illa procedit in his, qd agunt per necessitatem nature, qd ea cōsequuntur finē vna actione & vna forma: hō aut ideo habet

rōnē, qd p plura & diuersa oportet, qd ad finē hō perueniat, vnde sunt ei necesse plures virtutes.

Ad iii. dicēdū, qd accidentia nō multiplicatur in vno secūdum numerum, sed tantum secundū speciē. vnde non oportet vnitate vel multitudine in virtutibus cōsiderari s. m. subiectum, sed est anima vel potentia eius, nisi quatenus diuersitatem potētiam cōsequitur diuersa rō boni, cōdū quā distinguuntur virtutes, vt dictum est.

Ad iiii. dicēdū, qd non secundum eandē rationē est aliquid obiectum potentia, & habitus: nam potentia est secundum quam simpliciter potest sumi aliquid, puta, vici vel confidere: habitus autem est secundum quem aliquid potest haberi vel male, vt dicitur in Ethic. & ideo vbi est ratio boni, est alia ratio obiecti, quantum ad habitum, sed non quantum ad potentiam: propter quod contingit in vna potentia multos habitus esse.

Ad v. dicēdū, qd nihil prohibet aliquē esse causam effectiuiam alterius, quod tamen est causa finalis illius: sicut medicina est causa effectiuiam salutatis, quę est finis medicinę, vt Phil. dicitur. s. habitus, igitur sunt cause effectiue actuum, sed actus sunt fines habituum, & ideo habitus simpliciter secundum actus distinguuntur.

Ad vi. dicēdū, qd respectu finis, qui est ratio humanę proportionatus, sufficit homini ad bene habendum naturalis inclinatio: & ideo philosophi posuerunt aliquas virtutes, quantum ad obiectum esset felicitatis de qua ipsi tractabant: sed in quo beatitudinem speramus, Deus est, natura nostrę excedens proportionem, & ideo oportet naturalem inclinationem necessarię s. m. virtutes, in quibus in finem vltimum euehamur.

Ad vii. dicēdū, qd attingere ad Deū cōueniētię quę & imperfecite, maioris perfectionis est, qd per se alia attingere, vnde Phil. dicit in de proportionibus animalium, & in 2. de Cęl. & Mundo quod de sublimibus rebus percipimus, est dignius, quam quod de aliis rebus multū cognoscimus. & vbi nihil prohibet, & fidē, & spē esse virtutes, quauis per eas imperfecite attingamus ad Deū.

Ad viii. dicēdū, qd affectus in Deū non natur, & per spem in quantum confidit de Deo, & per charitatem in quantum diligit ipsū.

Ad ix. dicēdū, qd amor est principium & ratio omnium affectuum. Non n. gaudemus de perfectione boni, nisi in quantum est amatum: & timor patet in omnibus alijs affectibus: Sic generatim virtus quę est ordinatiua alicuius passiōis, est ordinatiua amoris. Nec etiā sequitur, qd charitas quę est amor, non sit virtus specialis: sed oportet qd sit principium quodammodo omnium virtutum, in quantum omnes mouet ad finem finem.

Ad x. dicēdū, qd nō oportet secundum ordinem attributi diuina accipi virtutes Theologicae, sed solum secundum illa, secundum quę appetitum nostrum mouet vt finis, & secundum quę sunt tres virtutes Theologicae, vt dictum est.

Ad xi. dicēdū, qd religio habet Deū pro fine, non aut pro obiecto, sed ea quę ostendit, cōsequendo ipsum, & ideo non est virtus Theologica, sed est sapiētia qua nunc contemplatur Deū, sed effectus non immediate respicit ipsum Deū, sed effectus ex quibus ipsum in presentia contemplatur. Religio autem respicit pro obiecto aliquid aliud, quod Deū, vel penas, vel propriā paruitatem, ex consideratione homo Deo reuerenter de libere

Ad xii. dicēdū, qd sicut in speculatiuis sūt p...

Ca. 3. vsque ad 7. tom. 5. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

In corp. 22.

cipia & cōclusiones, ita & in operatiuis sunt fines & ea quæ sunt ad finem. Sicut igitur ad perfectam cognitionem, & expeditam non sufficit q̄ homo bene se habeat circa principia per intellectum, sed ulterius requiritur scientia ad cōclusiones, ita in operatiuis præter virtutes Theologicas, quibus bene nos habemus ad vltimum finem, sunt necessariae virtutes aliæ, quibus bene ordinemur ad ea, quæ sunt ad finem.

Ad xiii. dicendum, q̄ licet bonum in quantum huiusmodi, sit obiectum appetitiuæ virtutis & nõ intellectiue, tamẽ id, quod est bonum, potest inueniri et in intellectu. Nam cognoscere verum, quoddam bonum est. Et sic habitus perficiens intellectum ad verum cognoscendum, habet virtutis rationem.

Ad xiiii. dicendum, q̄ prudentia secundum essentiam suam intellectualis est: sed habet materiam moralem. Et ideo quoad hoc: cum moralibus numeratur, quodammodo media existens inter intellectuales & morales.

Ad xv. dicendum, q̄ virtutes intellectuales licet distinguantur a moralibus, pertinet tamẽ ad scientiam moralem, in quantum actus eorum voluntati subduntur. Vnde n. scientia cum volumus, & alijs virtutibus intellectualibus. Ex hoc autem aliquid morale dicitur, q̄ se habet aliquo modo ad voluntatem.

Ad xvi. dicendum, q̄ ratio recta prudentiæ nõ ponitur in definitione virtutis moralis, quasi aliquid essentia eius existens, sed sicut cã quodammodo effectiua ipsius, vel per participationem. Nam virtus moralis nihil aliud est q̄ participatio quãdã rationis recte in parte appetitiua, vt in superioribus dictum est.

Ad xvii. dicendum, q̄ materia artis sunt exteriora factibilia, materia autem prudentiæ sunt agibilia in nobis existentia. Sicut igitur ars requirit rectitudinem quãdã in rebus exterioribus, quæ ars disponit secundum aliquã formam, ita prudentia requirit rectam dispositionem in passionibus & affectionibus nostris. Et pro hoc prudentia requirit aliquos habitus morales in parte appetitiua, non autem ars.

Ad xviii. concedimus. Appetitus n. intellectiue partis, qui est voluntas potest esse vniuersalis boni, quod per intellectum apprehenditur, nõ autem appetitus, qui est in parte sensitiua, quia nec sensus vniuersale apprehendit.

Ad xix. dicendum, q̄ licet appetitus naturaliter moueatur in bonum apprehensum, ad hoc tamen q̄ facilliter inelinetur in hoc bonum, quod ratio consequitur per prudentiam perfectam, requiritur in parte appetitiua aliquis habitus virtutis, & precipue vera ratio deliberans & demonstrans aliquod bonum, in cuius contrariu appetitus natus est ferri absolute. Sicut concupiscibilis nata est moueri in delectabile sensus, & irascibilis in vindictã, quæ tamen interdum ratio prohibet per suã deliberationem. Similiter et voluntas ea, quæ in vsum hominis veniunt, nata est appetere sibi ad necessitatem vitæ: sed ratio deliberans aliquando precipit alteri cõicanda. Et ideo in parte appetitiua necessarium est ponere habitus virtutum ad hoc, quod facilliter obediatur rationi.

Ad xx. dicendum, q̄ cognitio ad prudentiam immediate pertinet: sed operatio pertinet ad eam mediante appetitiua virtute. Et ideo debent in appetitiua etiam virtute esse aliqui habitus, qui dicuntur virtutes morales.

Ad xxi. dicendum, q̄ in omnibus moralibus est vna ratio veri in omnibus n. moralibus est verum contingens agibile. Nõ tamen in eis est vna ratio boni, quod est obiectum virtutis. Et ideo respectu omnium moralium est vnus habitus cognoscitiuus, sed nõ vna virtus moralis.

A AD XXI. dicendum, q̄ medium in diuersis materijs diuersimodè inuenitur. Et ideo diuersitas materiæ in virtutibus moralibus causat diuersitatem formalem, secundum quam virtutes morales specie differunt.

Ad xxi. dicendum, q̄ quædam virtutes morales speciales, & circa materiam specialem existeres, appropriant sibi illud quod est cõe omni virtuti, & ab eo denominantur propea quod illud, quod est omnibus cõe in aliqua speciali materia, precipue difficultatem & laudem hêt. Manifestum est n. q̄ ad quamlibet virtutem requiritur q̄ actus eius sit modificatus secundum debitas circumstantias quibus in medio constituitur, & q̄ sit directus in ordine ad finem, vel ad quodcumque aliud exterius, & iterum q̄ habeat firmitatem.

B Immobile n. operari est una de conditionibus virtutis, ut patet 3. Eth. persistere autem firmiter precipue hêt difficultatem & laudem in periculis mortis. Et ideo virtus, quæ est circa hanc materiam, nomen sibi fortitudinis vendicat. Contingere autem specialiter hêt difficultatem, & laudem in delectabilibus tactus. unde virtus quæ est circa hanc materiam, temperantia nominatur. In vsum autem rerum exteriorum precipue requiritur & laudatur recitudo, quia in huiusmodi bonis homines sibi communicant. Et ideo hoc est bonum virtutis in eis, quantum ad ea hõ directe secundum æqualitatem quãdã se habet ad alios. Et ab hoc denominatur iustitia.

C Quandoq; ergo hoies de virtutibus loquẽtes, vritur nomine fortitudinis & temperantiæ & iustitiæ, non secundum q̄ sunt virtutes speciales in determinata materia, sed secundum conditiones generales a quibus denominantur. Et per hoc dicitur q̄ temperantia debet esse fortis, i. firmitate habere, & fortitudo debet esse temperata, imodum seruare. & eadem ratio est in alijs. De prudentia uero manifestum est, q̄ quodammodo est generalis, in quantum habet pro materia omnia moralia, & in quantum omnes virtutes morales quodammodo eam participat, ut ostensum est. Et hac ratione dicitur q̄ omnis virtus moralis debet esse prudens.

D AD XXII. Dicendum, q̄ virtus aliqua dicitur cardinalis quasi principalis, quia super eã aliæ virtutes firmanur sicut ostium in cardine. Et quia ostium est per quod introitur in domum, ratio cardinalis virtutis non competit virtutibus Theologicis, quæ sunt circa vltimum finem, ex quo nõ est introitus uel motus ad aliquid interius. Cõuenit n. virtutibus Theologicis q̄ super eas aliæ virtutes firmentur, sicut supra aliquid immobile. Et ideo fides dicitur fundamentum. 1. Cor. 3. Fundamentum n. aliud & c. spes anchora. Heb. 6. sicut autem anchoram & c. charitas radix. Ephesi 3. In charitate radicati & c. Similiter etiam intellectuales non dicuntur cardinales, quia perficiuntur in uita contemplatiua quædam earum, scilicet sapientia, scientia, & intellectus: uita autem contemplatiua est finis. vnde non habet rationem ostii. Sed uita actiua in qua perficiuntur morales, est ut ostium ad cõtemplatiuam. Ars autem non habet virtutes sibi coherentes ut cardinalis dici possit. Sed prudentia quæ dirigit in uita actiua inter cardinales virtutes computatur.

E AD XXV. dicendum, q̄ in parte rationali sunt due virtutes, scilicet appetitiua quæ uocatur uoluntas, & apprehensiua quæ uocatur ratio. unde in parte rationali sunt due virtutes cardinales: prudentia quantum ad rationem, iustitia quantum ad uoluntatem, in concupiscibili autem temperantia, sed in irascibili fortitudo.

Quæst. disp. S. Thom. KK 2 AD

Cap. 4. to. 5.

In isto arti. ad 16. arg.

ad 16. arg.

ad 16. arg.

ad 16. arg.

ad 16. arg.

ad 16. arg.

ad 16. arg.

ad 16. arg.

Ad xxvi. dicendum, q in vnaquaq; materia oportet esse cardinalem virtutē circa id, quod est principaliter in materia illa. virtutes autē quę sunt circa alia quę pertinent ad illam materiam, dñr secundaria, vel adiuncta. Sicut in passionibus cōcupiscibilis, principales sunt concupiscentiæ & delectationes, quę sunt fm tactum, circa quas est temperantia. Et ideo in materia ista temperantia ponitur cardinalis. Eutropelia vero quę est circa delectationes, quę sunt in ludis, potest poni secundaria vel adiuncta: similiter inter passiones irascibilis, præcipuum est quod pertinet ad timores & audacias circa pericula mortis, circa quę est fortitudo: vnde fortitudo ponit virtus cardinalis in irascibili, non mansuetudo quę est circa iras, licet ab ira denominet irascibilis pp hoc q est vltima inter passiones irascibilis. nec etiā magnanimitas & humilitas, quę quodam modo se habent ad spem vel fiduciam alicuius magni. Nō. n. ita mouēt hominē ira & spes, sicut timor mortis. In actionibus aut quę sunt respectu exteriorum quę ueniūt in usum uitę, primū & præcipuū est q vnicuiq; qd suum est, redatur, quod facit iustitia. hoc. n. subtracto, neq; liberalitas neq; magnificentia locū habet. Et iō iustitia est cardinalis uirtus, & alię sunt adiunctę. In actib. et rōnis præcipuū est scipere, siue eligere, quod facit prudentia. Ad hoc. n. ordinatur & consultiua, in quo dirigitur cubilia & iudiciū de cōsiliatis, in quo dirigitur synderesis. vnde prudentia est cardinalis. alię uero uirtutes sunt adiunctę.

Ad xxvii. dicendum, q alie uirtutes adiunctę vel secundarię ponuntur partes cardinalium non integrales uel subiectiue, cum habeant materiam determinatam & actum proprium, sed quasi partes potentiales, in quantum particulariter participant & deficienter medium, quod principaliter & perfectius conuenit uirtuti cardinali.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum uirtus sit in medio.

Decimotertio queritur, utrum uirtus sit in medio. Et vř quod nō. quia ut dicitur in primo de celo, Virtus est vltimum potentie. Sed vltimū nō est medium, sed magis extremum. ergo uirtus non est in medio, sed in extremo.

¶ 2. Prę. Virtus habet rationem boni, est. n. bona qualitas, ut Aug. dicit. Bonum autem hēt rationē finis, quod est vltimū & ita extremum. ergo magis uirtus est in extremo quā in medio.

¶ 3. Prę. Bonum est cōtrarium malo, inter quę nullum est medium, quod neq; bonum neq; malum est, ut dñr in Postpredicamentis. ergo bonum hēt rationem extremi. Et sic uirtus quę bonum facit habentem & opus eius bonum reddit, ut dicitur in 2. Ethic. non est in medio, sed in extremo.

¶ 4. Prę. Virtus est bonum rationis. hoc. n. est virtuosum, quod secundum rationem est. Ratio aut in homine non se habet vt medium, sed ut supremum. ergo ratio medij non competit uirtuti.

¶ 5. Prę. Omnis uirtus aut est Theologica, aut intellectualis, aut moralis, ut ex superiorib. patet: sed uirtus Theologica nō est in medio, qā Bern. dicit q modus charitatis est non hēre modum. Charitas aut p̄cipua est inter alias uirtutes Theologicas & radix earū. Similiter et nec intellectualib. uirtutibus vř competere rō medij, quia mediū est inter cōtraria. Res aut prout sunt in intellectu, nō sunt cōtrarię, nec intellectus corrumpit ex excellētiā

telligibili, vt dñr in 3. de ani. Similiter etiam, nec virtutes morales videntur esse in medio, quia quędam virtutes consistunt in maximo, sicut fortitudo est circa maxima pericula, quę sunt pericula mortis, & magnanimitas circa magnū in honorib. & magnificentia circa magnum in sumptib. & pietas circa maximam reuerentiam, quę debetur parentibus quibus nihil æquiualens reddere possumus. Et simile est de religione, quę circa magnum est in cultu diuino, cui non possumus sufficiens seruire. ergo uirtus non est in medio.

¶ 6. Prę. Si positio uirtutis consistit in medio, oportet, q perfectiores uirtutes magis in medio consistant: sed uirginitas & paupertas, sunt perfectior uirtutes, quia cadunt sub consilio, quod non est nisi de meliori bono. ergo uirginitas, & paupertas essent in medio: quod vř esse falsum, quia uirginitas in materia uenerorum abstinet ab omni uenereo, & ita tenet extremū, & similiter in possessionib. paupertas, quia renuntiat omnib. non ergo vř, q ratio uirtutis sit consistere in medio.

¶ 7. Prę. Boetius in Arithmetica assignat triplex medium. s. Arithmeticum, vt 6. inter 4. & 8. s. m. æqualem quantitatem distat ab utroque, & medium geometricum sicut 6. inter 9. & 4. quia s. m. eandem proportionem. s. seiquialteram, ab utroque extremo distat, licet non secundum eandem quantitatem, & medium harmonicum s. m. s. m. sicut tria est mediū inter sex, & duo, quia quę proportio est vnus extremi ad alterum. s. sex ad duo, eadem est proportio trium (quod est differentia inter sex, & tria) ad vnum, quod est differentia inter duo, & tria. Nullum autem istorū mediū saluatur in uirtute, quia non oportet, q medium uirtutis equaliter se habeat ad extremū, neque secundū proportionem, & terminorū, & differentiarum, ergo uirtus non est in medio. Sed dicendum, q uirtus consistit in medio rationis, & non in medio rei de quo dicit Boet.

¶ 8. Sed contra. Virtus, fm Aug. computatur inter maxima bona, quibus nullus male uirtut. Si ergo bonum uirtutis est in medio, oportet quod medium uirtutis maxime habeat rationē mediū: sed medium rei perfectius habet rationē mediū, quā medium rationis: ergo medium uirtutis magis est medium rei, quā medium rationis.

¶ 9. Prę. Virtus moralis est circa passiones, & operationes animę, quę sunt indiuisibiles. In indiuisibili autem non est accipere mediū, & extrema. ergo uirtus non consistit in medio.

¶ 10. Prę. Philosophus dicit in lib. Tropicorū, q in uoluptatibus melius est facere, quā fecisse, vel fieri, quā factum esse: sed uirtus aliqua est circa uoluptates. s. temperantia. ergo cum uirtus semper qrat quod melius est, semper temperantia queret uoluptates fieri, quod est tenere extremū, & non mediū. Nō ergo uirtus moralis consistit in medio.

¶ 11. Prę. Vbi est inuenire magis, & minus, ubi est inuenire medium: sed in uirtutibus est inuenire magis & minus, est enim aliquis magis, vel minus luxuriosus, vel gulosus. ergo in gula, & luxuria, & i aliis uitiis est inuenire medium. Si ergo ratio uirtutis est esse in medio, videtur, quod in uitiis sit inuenire uirtutem.

¶ 12. Prę. Si uirtus consistit in medio, nō nisi in medio duorū uitorū: hoc aut nō cōuenit oī uirtuti moralis. Iustitia. n. est inter duo uitia, sed habet vnum tantū uitiū oppositum. Accipere. n. plus quā

66. 116. 10. 21

9. sent. dist. 18. referunt ex Aug.

Ca. de oppos. s. 2. m. c. d.

e. 6. in prin. tom. 5.

Artic. 6. 7. 9. 10. huius q. in lib. de diligēdo Deo in prin.